toegestemd, ja, het is zoo, ook in de werken der Natuur spreken de Deugden Gods. Ik kan er uit opmaken, dat God groot in macht, in wijsheid en in goedheid is. Doch dat weet ik dan nu ook. En hiermeê heeft het boek der Natuur afgedaan. De som der kennisse Gods, die mij daaruit toekomt, is opgemaakt. Zoo sluit men dat boek, en tot een persoonlijken, diep doordringenden indruk, dien de Natuur ons van Gods Majesteit zou geven, komt het nooit. Men ziet er niet naar om. Men rekent er verder niet mede. En zelfs voelt men wrevel in zich opkomen, als de kinderen der wereld zich voor hun oppervlakkige religie bij voorkeur op die Natuur beroepen.

Het is dan ook stuitend, als men met zekeren ophef roepen hoort, dat de kerk heeft uitgediend en het Woord zijn beteekenis verloren, en dat men zelfs veel rijker religieus geniet „in den tempel van ongekorven hout."

Toch ligt hier schuld ook bij de geloovigen.

Hoe loffelijk toch hun prijsstellen op Christus' kerk was, en hoe rijk de schat die hun uit het Woord toekwam, ze hadden niet mogen vergeten, dat het ons evenzeer op het hart is gebonden, hoe *de onzienlijke dingen Gods* van de schepping der wereld aan, *uit de schepselen*, d.i. uit de Natuur, *verstaan en doorzien worden*, beide *zijn eeuwige kracht en zijn Goddelijkheid.*

Hierbij nu stellen we een voortgang in kennisse Gods met drie trappen.

Er is een kennisse Gods die begint met de *Natuur*, maar die daarna voortschrijdt tot den *mensch* als naar den Beelde Gods geschapen, en die ten slotte haar hoogtepunt bereikt in den Christus, naardien hij is het *uitgedrukte Beeld* van Gods zelfstandigheid.

Ze begint, deze kennisse Gods, bij de *Natuur*; ze verbreedt zich in den *Mensch*; ze wordt voleind in *Messias*; en deze drie staan niet los naast elkander, maar vormen, als we ons zoo mogen uitdrukken, eene opklimmende pyramide. De Natuur vormt het breede grondvlak, ze klimt op in de rijke ontplooiing van het Menschelijk leven, en vindt haar hoogtepunt in de Vleeschwording van het Eeuwige Woord.

De Christus is niet te verstaan noch te doorzien zonder de kennisse van den Mensch, en de Mensch is niet te verstaan en te doorzien zonder een inleven in de onbewuste Natuur. Zal het daarom goed zijn, dan moet de kring der geloovigen steeds onder den levendigen indruk van Gods Majesteit in de Natuur verkeeren; de geloovigen moeten in zichzelven het leven der Menschheid, d. i. de historie, voelen naleven; en zoo eerst kunnen ze geraken tot dien klaren, vollen, levenden indruk van den Christus, die hun God in den rijkdom zijner genade openbaart.

En dat het aldus bij de geloovigen moet zijn, rust hierop, dat het alzoo van Gods zijde in zijn zelfopenbaring toeging, en nog toegaat.

God Almachtig is begonnen zich te openbaren in de onbewuste *Natuur*. Eerst toen die openbaring voleind was, schiep Hij als rijkere zelfopenbaring den *Mensch* naar zijn beeld en gelijkenis. En eerst toen de mensch zijn weg verdorven en tendeele in zonde voleind had, eerst toen zond Hij als rijkste zelfopenbaring ons den *Christus*.

En let er nu op, hoe deze drie schakels van den heiligen keten tevens in elkander sluiten.

Eerst komt er de *stoffelijke wereld*. Dan wordt uit *stof* op die *wereld* de *mensch* geschapen. En eerst daarna komt als *mensch*, in ons *vleesch en bloed*, de openbaring *van den Zone Gods*.

Uitgangspunt is hier, dat God *onzienlijk* is.

Men versta ons wel. In Zichzelven is het Eeuwige Wezen niet onzienlijk, en stelliglijk wordt ons toegezegd, dat we God eens aanschouwen zullen van aangezicht tot aangezicht; ja, dat we Hem kennen zullen, gelijk we ook gekend zijn.

Niet verstandelijk, noch ook geestelijk kennen is het hoogste. Het hoogste is *de visie*, het klare, onmiddellijke zien. Het aanschouwen zonder tusschengeleding. Zelfs zonder spiegel. Het inzien in het Wezen zelf.

Hoe dit ons mogelijk zal worden gemaakt, is het mysterie der eeuwigheid, al staat het vast, dat nu reeds in onze ziel het orgaan daarvoor, hoezeer nog sluimerend, aanwezig is.

Doch even vast staat, dat het in deze bedeeling ons niet gegeven is dit orgaan te gebruiken. Deze bedeeling is de bedeeling van het beperkte, van het eindige, van het aan vorm, tint en afmeting gebondene. En overmits nu God de Heere perk noch einde, vorm noch afmeting bezit, is Hij in deze bedeeling voor ons de Onzienlijke.

Tot een klare visie van God komt het in dit leven niet.

De vraag was derhalve, hoe God in zijn Majesteit nochtans reeds in dit leven zich aldus aan ons openbaren zou, dat het ten slotte tot een klaren, vasten *indruk* van zijn Wezen bij ons komen kon. En dat doel nu heeft God bereikt, 1°. door in de Natuur ons de werking van zijn Almacht en Goddelijkheid in afmetingen te openbaren, die op ons den indruk van het oneindige maken, al weten we dat ze eindig zijn; dit is wat wij *het verhevene* noemen; 2°. door in de tweede plaats van zijn persoonlijk leven een afdruk in het persoonlijk bestaan van den mensch te leggen, hem scheppende naar zijn beeld; en 3°. door in het eind dit door de zonde verwoeste en gesplitste beeld, in zuivere volheid te herstellen en ons te toonen in den Christus.

Doch dan is ook in en achter die Natuur *God zelf*.

Dan is die Natuur niet een door God afgeleverd kunstwerk, dat nu buiten Hem, en zonder Hem, in zichzelf bestaat; maar dan is het God zelf die elken nacht u zijn sterrenhemel, en elken dag u zijn majesteit in de tinten van het licht, in de wonderen van plant- en dierenwereld, in de glorie der zee, en in het loeien van de orkanen, soms zelfs in het ratelen van zijn donder zien en hooren laat.

In dit alles is en leeft de God uwer aanbidding. In het trillen van het leven der Natuur trilt zijn eigen Goddelijk leven. Wat zich in die Schepping beweegt, wat er door heen stroomt, wat er u uit toewelt, is innerlijke beweging van Gods eigen leven. Ja, heel de Natuur is niet anders dan een bezield, van leven tintelend voorhangsel, waarachter uw God zich verbergt, en in welks plooien en golvingen Hij zich nochtans vol majesteit aan u openbaart.

De apostel zegt het zoo diepzinnig, dat in die Natuur het Onzienlijke Gods niet alleen verstaan, maar ook *doorzien* wordt.

En op dit *doorzien* komt het aan. Door dat scherm, door dat voorhangsel, door dat bekleedsel der Natuur heen, moet ge uw God *zien* in zijn Almacht en Goddelijkheid.

Niet op de Natuur staren als op een dood paleis vol schakeering van lijnen en vormen, maar voelen en weten, dat ge staande voor het firmament en voor het wolkenheir en voor de schepping hier op aarde, voor uw God staat; dat Hij het is, die in dit alles op u aandringt, in dit alles u toespreekt, en door dit alles de vingeren zijner Majesteit voor uw oog werken laat. Het is God die den leeuwrik voor u laat zingen. Het is God die de zee klieft dat haar wateren bruisen. Het is God die de zon uit haar tente roept en, als de avond daalt, in haar tente doet terugkeeren. Het is God die elken avond de flonkervuren in de starren ontsteekt. Het is God, wiens stemme in den donder op u aanrolt. En eerst wie in dit alles Gods eigen leven voelt, en in dit alles de Goddelijkheid der Almacht *doorziet*, hij verstaat de heerlijkheid van den Onzienlijke.

Dr. A. KUYPER,

De Gemeene Gratie.

Deze week werd een aanvang gemaakt met de verzending van deel II van dit premiewerk voor abonné's op De Heraut (waarop d.d. 17 Juni 1901 de inteekening onherroepelijk werd gesloten). Aan alle inteekenaren, die ons ook voor dit tweede deel *f* 3.— voor elk door hen aangevraagd exemplaar deden toekomen, worden de hun toekomende ex. deel II verzonden.

Gaarne zouden wij van de abonné's, die voor deel II ons tot op heden òf niets, òf een onvoldoend bedrag remitteerden, onverwijld het ons komende ontvangen, opdat ook de voor hen bestemde exemplaren kunnen verzonden worden.

De Administratie.

11 September 1903.

Amsterdam, 11 September 1903.

Ds. Donner.

Het heengaan van Ds. J. H. Donner Sr. heeft ook ons met droefheid vervuld.

Ds. Donner behoorde tot het oudere geslacht van uitnemende predikanten, die de Christelijke Gereformeerde Kerk tot een sieraad waren. Wars van alle uitwendige praal, kenmerkte zich zijn persoon en werk, zijn woord en daad door eenvoud en degelijkheid. Daardoor won hij aan invloed in breeder kring ook waar hij optrad buiten zijn eigenlijken pastoralen arbeid. Medestander van Groen van Prinsterer in den schoolstrijd, beslist verdediger der antirevolutionaire beginselen in het Parlement, warm voorstander van de Zending, wier belangen hij niet alleen als Zendingsdirector diende, maar ook als Kamerlid bepleitte bij elke nieuwe regeering, was hij een man uit één stuk, een man, die daardoor het volle vertrouwen van ons christenvolk bezat en wien zelfs de tegenstander de betuiging van eerbied en hulde niet onthouden kon.

Zoo heeft Ds. Donner, naar de mate der talenten hem geschonken, meegearbeid om den christelijken geest in ons volksleven te bewaren. Na een rijk leven in den dienst des Heeren is hij thans uit ons midden weggenomen. Ook van hem geldt: De nagedachtenis des rechtvaardigen zal in zegening zijn.

Servet's gedenkteeken.

Het denkbeeld van Prof. Doumergue, om bij gelegenheid van den 350 jarigen gedenkdag van Servet's dood een gedenkteeken te doen oprichten op de plaats waar deze ketter levend werd verbrand, dunkt ons niet gelukkig te zijn.

Het monument zal bestaan uit een granietblok, voorzien van twee opschriften, waarvan het eene luidt:

OP DEN 27 OCTOBER 1553
STIERF OP DEN BRANDSTAPEL TE CHAMPEL
MICHAËL SERVET,
UIT VILLENEUVE D'ARAGON,
GEBOREN 29 SEPT, 1511.

en het andere:

WIJ, DE EERBIEDIGE
EN DANKBARE ZONEN VAN
CALVIJN
DEN GROOTEN REFORMATOR,
VEROORDEELENDE EENE DWALING, DIE DE
DWALING WAS VAN DE EEUW WAARIN
CALVIJN LEEFDE,
EN HARTELIJK VERKNOCHT AAN DE VRIJ-
HEID DES GEWETENS
VOLGENS DE WARE BEGINSELEN VAN DE
REFORMATIE EN HET EVANGELIE,
HEBBEN DIT BOETE-GEDENKTEEKEN
OPGERICHT
OP DEN 27 OCTOBER 1903.

Het doel, waarmede dit monument wordt opgericht, schijnt tweeledig te zijn.

Vooreerst wil men, dat dit gedenkteeken een antwoord zal zijn op de onophoudelijke aanvallen op Calvijn en het Calvinisme, waartoe de brandstapel van Servet nog altoos een welkom voorwendsel biedt.

En ten tweede schijnt men bevreesd te zijn, dat anders de vrijdenkers dezen gedenkdag zullen aangrijpen om een standbeeld voor Servet op te richten, waarop dan zeker in bittere woorden aan Calvijn Servet's dood zou verweten worden en Servet worden verheerlijkt.

Zooals men bovendien uit het opschrift ziet, wordt de brandstapel van Servet niet uitsluitend op rekening van Calvijn gesteld en ontbreekt elk woord van lof voor Servet, ook al blijft het bevreemden dat wel uitdrukkelijk de dwaling van Calvijn veroordeeld wordt, maar over de godslasterlijke ketterij van Servet geen doemvonnis wordt geveld.

Toch zullen de ware zonen van Calvijn zich wel dubbel bedenken, voordat zij door geldelijke bijdragen aan deze boetedoening deelnemen.

Vooreerst is de gedachte van zulk een monument in strijd met de Gereformeerde traditie. Genève heeft niet eens een gedenkteeken voor Calvijn. Zijn standbeeld werd door Calvijn's zonen nog nergens opgericht. En thans zal men voor een der felste bestrijders van de Christelijke belijdenis een gedenkzuil laten verrijzen! Daarmede wordt aan Servet een eere gegund, die hij in onze oogen zeker niet verdient. Hoe sterk men ook veroordeelen moge het feit van Servet's verbranding (en de *Heraut* heeft zijn afkeer van Servet's brandstapel nooit onder stoelen of banken gestoken), toch heeft noch de persoon noch de leer van Servet ook maar het minste wat onze symphathie opwekt. Eer het tegendeel.

Ten tweede zal dit monument juist het omgekeerde uitwerken van wat men bedoelt. Servet's brandstapel is een te gemakkelijk argument om Calvijn en het Calvinisme in de oogen der onkundigen zwart te maken, dan dat onze bestrijders door zulk een boete-gedenkteeken zich dit wapen uit de handen zullen laten slaan. Eer zal men dezen gedenksteen als een bewijs aanvoeren, dat zelfs de „trouwe zonen van Calvijn" de schuld van Servet's verbranding aan Calvijn toeschrijven.

En eindelijk is zulk een „boete-monument" een heidensche gedachte. Wanneer in China's hoofdstad Duitschlands gezant vermoord wordt, dan richt deze heidensche staat een „monument expiatoire" op. Maar wij Gereformeerden kunnen geen boete doen voor hetgeen door ons niet bedreven is, ja van harte verafschuwd wordt. En zelfs indien Calvijn's zonen moesten boeten voor wat Calvijn heeft misdaan, dan zou deze boete toch nooit in een granieten zuil met een opschrift kunnen bestaan. Ware boete loopt niet met gedenkzuilen te koop, maar verootmoedigt zich in de binnenkamer voor God.

Wij betreuren het daarom, dat Prof. Doumergue, die door zijn biographie van Calvijn zulk een goeden naam had gekregen bij de Calvinisten, zich aan het hoofd van deze beweging stelde.

Hij had aan het Calvinisme beteren dienst bewezen, door bij de herdenking van Servet's brandstapel in een breede historische studie uiteen te zetten, in hoeverre Calvijn voor Servet's dood aansprakelijk kan worden gesteld; Calvijn's opvatting van de taak der Overheid tegenover ketterij in de lijst van haar tijd te plaatsen, en aan te toonen, waarom deze opvatting door de zonen van Calvijn niet gedeeld wordt.

Daarmede ware een „monument expiatoire" opgericht niet alleen voor den brandstapel van Servet, maar ook voor den laster en smaad, waarmede nu reeds eeuwen lang door de historieschrijvers Calvijn's nagedachtenis is verguisd.

Onze Zending.

Met onze zending loopt het spaak.

Dit was te voorzien, en op de Arnhemsche Synode is hiervoor reeds ernstig gewaarschuwd.

Een huishouding, waarin men telkens meer uitgeeft en de inkomsten dalen, komt in schuldenlast.

Onze Zending begon met een aardig kapitaal. Toen alle kerken collecteerden voor de Generale kas en deze slechts voor enkele uitgaven te zorgen had, stroomde het geld in de schatkist.

Maar na de zeven vette jaren kwamen de magere. De kerken, die zelf zending gingen drijven, hielden hare collecten in. En de Generale kas, die haar inkomsten minderen zag, werd steeds meer aangesproken om hulp. Het opgelegde kapitaal smolt weg als sneeuw voor de zon. En thans reeds — één jaar na de Arnhemsche Synode, — dreigt een tekort van 20.000 gulden.

Natuurlijk moet dit tekort worden gedekt.

Het zou een schande wezen voor onze kerken, wanneer straks deputaten moesten verklaren, dat de toegezegde bijdragen niet konden worden uitgekeerd, en onze dienaren in Indië gekort moesten worden in hun tractement.

De collecte, die a.s. Zondag in alle Gereformeerde Kerken zal gehouden worden, zal toonen, dat Deputaten niet te vergeefs een beroep deden op ons Gereformeerde volk.

We zouden den zegen dien God in Indië in zoo ruime mate ons schonk, verbeuren, wanneer in dezen oogenblikkelijken nood niet ruim en mild werd voorzien.

Maar voor de toekomst moeten andere maatregelen getroffen worden. Een extracollecte helpt alleen, wanneer ze iets extra's blijft. En zoodra zulk een collecte telkens weerkeert, daalt de offervaardigheid en werkt ze ten slotte deprimeerend op de gewone collecte's voor de Zending. Het geneesmiddel zou zoodoende erger blijken dan de kwaal.

Het zal daarom wel in de eerste plaats eisch zijn, dat deputaten voor de Zending op een volgende Synode aan de Kerken een budget voorleggen, dat sluiten kan. Wanneer de Synode eerst allerlei besluiten goedkeurt, waarvoor de kosten in de duizenden guldens loopen, en dan aan het einde harer zittingen hoort, dat het geld voor de uitvoering ontbreken zal, dan is Leiden in last. Er zal in het vervolg moeten gezorgd worden, dat de Synode van meet af weet, hoe de staat der kas is en welke uitgaven de draagkracht der kerken niet te boven gaan.

En dan dient in de tweede plaats gezonnen op middelen, om de Generale kas niet te veel aansprakelijk te stellen voor uitgaven, die door de zending-drijvende kerken zelf moeten gedragen worden. Dr. Wagenaar, een der Zendingsdeputaten, deed daarom een goed werk, met in de *Zeeuwsche Kerkbode* op dit punt te wijzen, en wat hij als der zake kundig hierover schreef, vinde daarom hier een plaats:

Eene extra-collecte voor de Zending.

Aan alle kerkeraden is door de Deputaten der Generale Synode van Arnhem een uitnodiging gezonden tot het houden van eene extracollecte voor de Generale Zendingskas, welke collecte met liefelijke eenparigheid gehouden worde op Zondag 13 September e.k.

De deputaten leggen hunne boekhouding open over 1 Juli 1902—30 Juni 1903.

Men weet, dat die Kerken, die een eigen Zending hebben, 10 procent van al wat ze uitgeven, storten in de generale kas. Ze gaven uit *f* 30.000 en stortten dus *f* 3000. De andere Kerken houden Pinkstercollecten, en sommige verzamelen ook giften en gaven. Dat alles stroomt in de G. Kas. Met een paar legaatjes inbegrepen beliep dit het laatste boekjaar een kleine *f* 10.000. De zendingsorganen brachten samen *f* 2000 winst aan. Alles bijeengetrokken beurde de G. K. amper *f* 17,000. Dit zijn gewone inkomsten. Doch ze zullen lichtelijk dalen, naarmate steeds nieuwe Kerken met steun harer classen eigen zending drijven.

Tegenover deze belangrijke inkomsten staan nog belangrijker uitgaven.

Vaste posten zijn ter vergoeding van Batavia's zending iets, suppletie voor de hulpbehoevende Europeesche kerk van Soerabaja schier alles, samen een kleine *f* 4000. Dit is eigenlijk fout. Dit behoorde voor 't grooter deel te komen uit de collecten voor hulpbehoevende Kerken. Doch daar ligt altoos de bodem heelemaal bloot; tenzij die kerken, die in hun classe geen hulpbehoevende Kerken hebben, de collecte hielden voor Soerabaja, en als ze dan daarvan 10 pCt. stortten in die generale kas, dan werd een evenwicht, dat nu zeer onbillijk verbroken ligt, meteen herstelt. Wellicht kan dit een voorstel worden op de e. k. Generale Synode van Utrecht.

Een ze vaste post is *f* 3000 voor 't Zendingshospitaal. Dat is zeker zeer weinig voor zulk een kolossale inrichting, die zoo heerlijke hulpe biedt bij de verkondiging des evangelies. Voor 3 mille in 't jaar 't geheele Zendingshospitaal met twee doktoren en twee Europeesche ziekenverpleegsters, daar komt de generale kast best af! Eere zij Amsterdam, dat dit op zoo billijke voorwaarde aanvaardde: En eere aan de zusters der S. H. V., die het aan Amsterdam mogelijk maakten, zulks te doen.

Post 3 is de Keucheniusschool. Zij kost *f* 4000.

Dan noem ik de tractementen, wachtgelden en pensioenen van enkele broeders, die in Indië werken of met wachtgeld thuis zijn. Dat beloopt nu nog *f* 9000. Doch dit zal natuurlijk slinken, naarmate de verschillende Kerken de financieele verantwoordelijkheid gaan dragen voor eigen zending en de overgangstoestanden wegvallen.

Er zijn nog een paar posten in de gewone uitgaven, die allen te zaam beloopen de som van *f* 22000.

Dit is tegenover de *f* 17.000 der inkomsten niet in orde.

De generale kas zal een budget van gewone inkomsten en uitgaven moeten krijgen, dat balanceert. Anders loopt 't op den duur spaak.

De X Deputaten grijpen nu het middel aan, door de Synode van Arnhem aangewezen, het houden van een buitengewone collecte. Slaagt die, dan is de kas weer vol en kan ook de reorganisatie der Keucheniusschool aangepakt worden. Daarover een volgende keer.

Dit woord verdient behartiging.

Met belangstelling wachten wij af, wat Ds. Wagenaar ons verder aangaande deze zaak melden zal.

Gevaarlijk.

Toen de *Heraut* onlangs wees op de lasterlijke voorstellingen aangaande de helden der Reformatie in een Roomschen Catechismus onder de Chineezen verspreid, werd hierop van Roomsche zijde geantwoord, dat de *Heraut* zich had laten misleiden door onjuiste couranten-berichten en de aangehaalde woorden wel door een papistenhater zouden verzonnen zijn om de Roomsche zendelingen zwart te maken.

Wij lieten het debat daarna varen, omdat tegenbewijs moeilijk te leveren viel. Een catechismus uit China krijgt men in Europa niet zoo gemakkelijk in handen en dan nog blijft de taal, waarin die catechismus geschreven is, een afdoend bezwaar voor wie het Chineesch niet heeft bestudeerd.

Thans echter wordt ons door vriendelijke hand een Roomsch blad uit Suriname toegezonden *De Katholieke Waarschuwer* geheeten; een blad dat met bisschoppelijke goedkeuring wordt uitgegeven en dus een officieus cachet draagt, en waarin aangaande de protestanten en het protestantisme allerlei onware voorstellingen worden verspreid, die zeker niet minder erg zijn dan hetgeen indertijd uit den Chineeschen Catechismus werd meegedeeld.

In No. 21 van den eersten jaargang wordt de tegenstelling tusschen Roomsch en Protestant aldus geteekend:

De Katholiek neemt als grondregel aan de onfeilbare leer der Kerk. — De Protestant verwerpt de Kerk, veracht haar gezag en kent niets dan den bijbel, dien hij uitlegt zooals hij kan en zooals hij wil.

De Katholiek put het christelijk leven uit de zeven Sacramenten der Kerk, en onderhoudt het voornamelijk door het ontvangen van de Sacramenten der Biecht en der Eucharistie. — De Protestant erkent die Sacrementen niet; hij behoudt alleen het Doopsel, en hoe dan nog!...

De Katholiek aanbidt in de Eucharistie Jesus Christus, die er waarlijk tegenwoordig is. — De Protestant ziet daarin niets dan een ijdel zinnebeeld, een stuk brood.

De Katholiek vereert de Allerheiligste Maagd Maria, de Moeder van den menschgeworden God, hij roept haar aan, bemint haar. — De Protestant gevoelt voor haar een onverwinbare verwijdering, die dikwijls gaat tot verachting, tot afkeer.

Hiervan geldt quot verba tot errores.

Wanneer men aan zijn roomsche medeburgers wil meedeelen wat de Protestanten gelooven, dan dient men dit eerlijk en objectief te doen en behoort men daartoe in de eerste plaats na te gaan, wat de Protestantsche kerken in haar officieele symbolen belijden.

Het is onwaar, dat de Protestant „de Kerk verwerpt, haar gezag veracht en niets kent dan den Bijbel". Indien gezegd werd, dat de Protestant de *Roomsche* Kerk verwerpt en *haar* gezag niet erkent, dan ware dit juist. Maar nu wordt de indruk gegeven, alsof de Protestant in het geheel geen Kerk kent en bij hem alles is overgelaten aan individueele willekeur. Wat lijnrecht in strijd is met de uitdrukkelijke belijdenis onzer Gereformeerde Kerk (Geloofsbelijdenis Art. XXVIII) „dat alle geloovigen schuldig zijn zich bij de ware Kerk te voegen, onderhoudende de eenigheid der Kerk en zich onderwerpende aan hare tucht en onderwijzing."

Het is onwaar, dat de Protestant alleen den doop als sacrament erkent, want in elken Gereformeerden Catechismus wordt op de vraag: hoeveel sacramenten heeft Christus in het Nieuwe Verbond ingesteld? geantwoord: „Twee: den heiligen Doop en het heilige Avondmaal".

Het is onwaar dat de Protestant in het Avondmaal „niets ziet dan een ijdel zinnebeeld, een stuk brood". Want in de Geloofsbelijdenis der Gereformeerde Kerk (Art. XXXIII) staat juist omgekeerd „dat de sacramenteele teekenen niet ijdel noch ledig zijn om ons te bedriegen, want dat Jezus Christus de waarheid van die is, zonder wien wij niets met alles zijn zouden". Terwijl van het Avondmaal zelf gezegd wordt (Art. XXXV): „Zoo feilen wij niet, als wij zeggen, dat hetgene van ons gegeten en gedronken wordt, het eigenlijk en natuurlijk lichaam en het eigen bloed van Christus is."

Het is onwaar, dat de Protestant voor Maria, de moeder onzes Heeren, een onverwinbare verwijdering gevoelt, die dikwijls overgaat tot verachting, tot afkeer. Want al veroordeelt de Protestant de eer, die de Roomsche kerk aan Maria bewijst, hij eert in Maria „de gezegende onder de vrouwen" en in de Geloofsbelijdenis onzer kerken (Art. XVIII) wordt zij de „gelukzalige maagd Maria" genoemd. Geen geloovig Protestant (en daarvan kan hier toch alleen sprake wezen) heeft ooit de Moeder van Christus veracht of afkeer van haar gevoeld. Ook voor den Protestant geldt het woord, dat al de geslachten haar zullen zalig spreken om de genade, die God haar schonk.

In de dogma's van het protestantisme schijnt deze voorlichter dus al bijster slecht thuis te zijn. En op historisch gebied maakt hij het niet veel beter.

Volgens hem zouden Calvijn, Luther, Zwingli, Hendrik VIII en de andere hervormers op de vraag: wie heeft u gezonden? nooit een antwoord hebben kunnen geven en daarom de toevlucht hebben genomen tot allerlei bedriegelijke middelen om hun volgelingen te misleiden. Van Calvijn wordt dan het volgende staaltje verteld:

Calvijn wilde eens *een wonder* doen om de moeilijkheid op te lossen. Ongelukkigerwijze nam hij zijne maatregelen slecht, of liever God verijdelde die. — Hij had een man betaald om zich dood te houden ten einde hem daarna *op te wekken*. Toen hij, gevolgd door zijne vrienden, bij den gewaanden doode kwam, had Gods rechtvaardigheid zijn medeplichtige getroffen; hij lag wezenlijk dood in zijn bed.

en van Luther niet veel fraaiers:

Luther onstak in toorn, als men hem het bewijs zijner zending vroeg. Hij antwoordde met den onbescheiden vrager eenige scheldwoorden: *ezel, varken, hond, verduivelde turk*, en dergelijk lieflelijkheden naar het hoofd te werpen.

Nu behoeft dergelijke onzin niet weerlegd te worden. Het sprookje van Calvijn's dooden-opwekking is een van die vele lasterpraatjes, waaraan geen enkel ernstig geschiedschrijver gelooft. En dat Luther en Calvijn wel betere antwoorden hebben gegeven op de vraag naar de wettigheid hunner zending dan schijn-mirakels en scheldwoorden, weet ieder, die hun werken kent.

Dat wij op deze uitlatingen van Roomsche zijde wijzen is niet, om daarmede den „papistenhaat" aan te wakkeren of onzen Roomschen collega's, die er als de kippen bij zijn om elke onjuiste voorstelling van de Roomsche leer als „grove onkunde", „moedwillige verguizing" enz. aan de kaak te stellen, met gelijke munt te betalen.

Peccatur intra et extra muros.

Maar wel vestigen wij de aandacht op dit geschrijf, omdat in heidensche landen, waar Protestanten en Roomschen beide arbeiden om Christus kerk door de zending uit te breiden, zulke voorstellingen een groot gevaar opleveren.

Men roept daardoor vooral bij een minder ontwikkelde bevolking hartstochten wakker, die zich ernstig zouden kunnen wreken.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij Ds. HOUTZAGERS: Van den heer A. S. Leys te Aardenburg, uit de collecte *f* 1.—.

Bij den ondergeteekende, door den heer J. IJsebrand te Amsterdam, van Mej. Tuinenga te Dokkum *f* 5.—.

In harteijken dank ontvangen.

D. HULLEMAN,
Kootwijk. *Penningmeester.*

Uit de Pers.

Het openingswoord, waarmede Prof. Oort het internationaal congres van vrijzinnigen opende, geeft geen blijde hope voor de toekomst der moderne richting in ons vaderland:

Dit is het wat ons onderscheidt: wij erkennen geen langs uiterlijken weg tot ons of anderen gekomen openbaring. Wanneer wij rekenschap afleggen van ons geloof in God, willen omschrijven welke onze bestemming is, waarin onze roeping bestaat, dan wijzen wij niet op een boek, niet op een mensch, wien ook; dan zoeken wij met beslistheid in eigen hart en eig n rede. Menschen hielpen en helpen ons — met eerbied spellen wij de namen van geloofshelden uit ouder en jonger tijd; dank-